

A Systematic Review of Determinants of Employment in Iran: A Resilient Economy Perspective

Mohammad Farsi

PhD Candidate in Public Administration, Kharazmi University, Tehran, Iran
(Corresponding Author).

Email: mammad.farsi@gmail.com

Hamzeh Khastar

Assistant Professor, Faculty of Management, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Akbar Hasanpour

Associate Professor, Faculty of Management, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Saeid Jafariniya

Associate Professor, Faculty of Management, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Abstract

In contemporary society, the issue of employment creation has emerged as a primary concern for governments and societies alike. Addressing and resolving employment challenges necessitates a comprehensive understanding of the subject matter and the identification of its determinants. In order to accomplish the research objective, a systematic review of studies related to employment was conducted. The review considered the country's macro-policies, including the resilient economy approach. Initially, 218 studies were identified. The initial sample comprised 112 studies, which were selected based on predefined criteria. Following a subsequent expert validation process, 39 studies were deemed suitable for inclusion in the final analysis. During the coding process, 306 factors influencing employment were identified. Following three rounds of expert review, refinement, and consolidation, 97 factors were finalized, categorized into 13 main and 42 subcategories. The findings provide a foundation for the development of more effective employment policies in Iran. Furthermore, the study underscores the complexity of employment as a multidimensional and cross-sectoral issue, necessitating systematic, comprehensive, and long-term strategies to address it effectively. The development of a knowledge-based economy, for instance, necessitates the sustained investment in educational institutions, research facilities, and industrial hubs. Such endeavors cannot be realized in the immediate future.

Keywords: Employment, Determinants of Employment, Resilient Economy, Employment Policy, Systematic Review

مرور نظام‌مند عوامل مؤثر بر اشتغال در ایران با رویکرد اقتصاد مقاومتی

محمد فارسی

دانشجوی دکتری مدیریت دولتی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

Email: mammad.farsi@gmail.com

حمزه خواستار

استادیار و عضو هیئت‌علمی دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

اکبر حسن‌پور

دانشیار و عضو هیئت‌علمی دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

سعید جعفری نیا

دانشیار و عضو هیئت‌علمی دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

چکیده

امروزه ایجاد اشتغال به‌عنوان یکی از مسائل مهم جوامع و دغدغه‌های حاکمیت و دولت‌ها مبدل شده است. راهکارهایی و حل مسئله اشتغال نیازمند بررسی جوانب مختلف موضوع و شناسایی عوامل مؤثر بر آن است. برای دسترسی به هدف پژوهش، مرور نظام‌مند تحقیقات مرتبط با اشتغال با در نظر گرفتن سیاست‌های کلان کشور از جمله اقتصاد مقاومتی صورت گرفت. در ابتدا با بررسی تحقیقات پیرامون موضوع تعداد ۲۱۸ مطالعه شناسایی شدند. در مرحله بعد با استفاده از ملاک‌های تعیین شده، ۱۱۲ منبع انتخاب شدند. سپس با استفاده از تیم کارشناسی و تعیین ملاک‌های معتبر و دقیق، ۳۹ منبع، مورد تأیید نهایی قرار گرفتند. در مرحله کدگذاری منابع، ۳۰۶ عامل مؤثر بر اشتغال شناسایی شدند. طی سه نوبت با استفاده از نظر نخبگان و صاحب‌نظران، عوامل مورد بازبینی، حذف و ادغام قرار گرفتند و سرانجام ۹۷ عامل مؤثر بر اشتغال در ۱۳ طبقه اصلی و ۴۲ طبقه فرعی به‌دست آمد. عوامل نهایی شناسایی شده در این پژوهش به‌عنوان مبنا و راهنمایی برای برنامه‌ریزی بهتر در حوزه اشتغال ایران قابل استفاده خواهد بود. از نکات مهم دیگری که در این پژوهش به‌دست آمد این است که اشتغال موضوعی گسترده، چندبعدی و فرابخشی است و سیاست‌گذاری موفق در این حوزه نیازمند نگاه نظام‌مند، همه‌جانبه و بلندمدت است. برخی از سیاست‌ها در کوتاه‌مدت محقق نمی‌شود. برای مثال اقتصاد دانش‌بنیان نیازمند توسعه و سرمایه‌گذاری بلندمدت در مدارس، دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و صنعتی است.

کلیدواژه‌ها: اشتغال، عوامل مؤثر بر اشتغال، اقتصاد مقاومتی، سیاست‌گذاری اشتغال، روش مرور نظام‌مند

شابا الکترونیک: ۲۹۸۰-۸۲۱۹ ♦ دانشگاه عالی دفاع ملی / فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی

<https://issk.sndu.ac.ir/> E-ISSN: 2980-8219

صحت مطالب بر عهده نویسنده مقاله است و بیانگر دیدگاه دانشگاه عالی دفاع ملی نیست.

مقدمه

ایجاد اشتغال نقش بسزایی در کاهش معضلات اجتماعی از جمله فقر، بیکاری و نابرابری اجتماعی داشته و مانعی برای گسترش مهاجرت و رفع مشکلاتی مثل حاشیه‌نشینی، فساد و ترافیک است. در کنار اشتغال، بحران بیکاری به‌عنوان یک پدیده مخرب اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی قرار دارد که رفع آن همواره از دغدغه‌های اساسی برنامه‌ریزان بوده است (اقتباس از صیدایی و همکاران، ۱۳۹۰). بیکاری هزینه‌های اقتصادی و اجتماعی بالایی دربر دارد و اثرات نامطلوبی بر ساختار اقتصاد بر جای می‌گذارد (پیاچود^۱، ۱۹۹۷). انواع خاصی از فعالیت‌های مجرمانه به‌طور مستقیم با بیکاری ارتباط دارند (جاهودا^۲، ۱۹۸۲؛ رافائل و ویتربمر^۳، ۲۰۰۱؛ لین^۴، ۲۰۰۸). بیکاری می‌تواند منجر به بی‌ثباتی سیاسی شود و در مقابل بی‌ثباتی سیاسی نیز می‌تواند نرخ بیکاری را افزایش دهد (فورستاتر^۵، ۲۰۰۲).

اهمیت موضوع تولید و اشتغال سبب شده که سیاست‌گذاری در این زمینه، در اکثر کشورها به‌ویژه کشورهای در حال توسعه در کانون توجه برنامه‌های توسعه اقتصادی اجتماعی قرار گیرد. در شرایط حاضر مقوله اشتغال و تولید در ایران به یکی از چالش‌های پیش‌روی دولت مبدل شده است. ابعاد مسئله اشتغال از یک موضوع صرفاً اقتصادی به یک موضوع اجتماعی و سیاسی تبدیل شده و لازم است به‌صورت علمی و دقیق و با نگاهی همه‌جانبه تحت بررسی و پژوهش قرار گیرد.

در ادبیات اقتصادی و محافل سیاسی، اشتغال حاصل کلیه فعل‌وانفعالات اقتصادی به شمار می‌آید و از فضای حاکم بر اقتصاد تأثیر می‌گیرد. ایجاد اشتغال در کشورها متأثر از متغیرهای زیادی مانند سرمایه‌گذاری، صادرات، بهره‌وری نیروی کار، سیاست‌های ناظر بر تنظیم دستمزدها و رابطه بین عرضه و تقاضا در بازار کار و همچنین شاخص فضای کسب‌وکار است (امینی میلانی و همکاران، ۱۴۰۰). در تحقق اشتغال پایدار بخش‌های دولتی و

1. Piachaud

2. Jahoda

3. Raphael and Winterebmer

4. Lin

5. Forstater

خصوصی و جامعه هر یک وظایفی بر عهده دارند. دولت و نهاد سیاست‌گذار با هدایت و حمایت بخش خصوصی و زمینه‌سازی در عرصه‌های مختلف می‌تواند ایفای نقش کند. بخش خصوصی نیز متشکل از سرمایه‌گذاران، تولیدکنندگان، نخبگان علمی و صنعتی می‌تواند با استفاده از منابع علمی پویا و نیروی انسانی مستعد به‌عنوان خط مقدم تولید و اشتغال مؤثر واقع شوند.

تحقیقات بسیاری از گذشته تاکنون در کشورهای مختلف پیرامون شناسایی عوامل مؤثر افزایش تولید و اشتغال صورت گرفته است؛ اوزر و یلدان^۱ (۲۰۱۶) و رایفو^۲ (۲۰۱۷) نقش تراز تجاری و فضای باز تجاری و اوناچوکوا^۳ (۲۰۱۷) و فلاوو و آدبوج^۴ (۲۰۱۷) نقش نرخ تورم و جمعیت را در اشتغال مثبت ارزیابی کردند. محققین بسیاری اثر سرمایه‌گذاری خارجی را بر اشتغال و بازار کار را معنی‌دار ارزیابی کردند (والجو و مکونن^۵، ۲۰۲۱؛ فنگ و وانگ^۶، ۲۰۲۱؛ پورمند بخشایش و همکاران، ۲۰۲۰؛ نوری و همکاران، ۲۰۲۱؛ هال و ژو^۷، ۲۰۱۶؛ سید نورانی و محمد پور، ۲۰۱۸). نتایج مطالعه گالگاتی و همکاران^۸ (۲۰۱۵) دلالت بر آن دارد که افزایش نرخ بهره‌وری در بلندمدت موجب افزایش اشتغال می‌شود.

دولت‌ها به‌طور مستقیم و غیرمستقیم در بهبود و افزایش تولید و اشتغال نقش دارند. دولت و حاکمیت با مهار فساد و رانت حاکم بر اقتصاد و افزایش بازدهی فعالیت‌های اقتصادی (ترتینی و کوپارانوا^۹، ۲۰۱۳؛ دوتا و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۳؛ الصدیق^{۱۱}، ۲۰۱۰؛ آماراندی^{۱۲}، ۲۰۱۳) و برقراری ثبات سیاسی و فضای امن و آرام در ایجاد اشتغال در بلندمدت (مهانا^{۱۳}، ۲۰۰۳؛ دوکولیاگوس و

1. Ozer & Yeldan
2. Raifu
3. O'Nwachukwu
4. Folawewo & Adeboje
5. Vallejo & Mekonnen
6. Feng & Wang
7. Hale & Xu
8. Gallegati et al
9. Trentini and Koparanova
10. Dutta, et al
11. Al-sadig
12. Amarandei
13. Mehanna

اولوباسوقلو^۱، ۲۰۰۴) و تدوین و بازنگری قوانین در بخش عمومی و حوزه کسب‌وکار (امه و همکاران^۲، ۲۰۱۲؛ ان توکو^۳، ۲۰۱۳) همچنین ایجاد فضای مشارکت و حضور فعال‌تر مردم در جریانات سیاسی اقتصادی و اجتماعی (شین^۴، ۲۰۰۳؛ دلا پورت^۵، ۲۰۰۷؛ بورک و فریزر^۶، ۲۰۱۲) و همچنین افزایش اثربخشی سیاست‌های اقتصادی و کسب‌وکار با رویکرد اقتصاد دانش‌بنیان (لوسیفورا و موریسینی^۷، ۲۰۰۸) در فرایند اشتغال نقش اساسی ایفا می‌کنند.

به دلیل گستردگی و اهمیت موضوع اشتغال سؤالات و ابهامات بسیاری فراروی محققین و سیاست‌گذاران و مدیران اجرایی در مواجهه قرار دارد. آیا ابعاد مختلف و چالش‌های مسئله اشتغال به صورت دقیق و علمی مشخص شده است؟ چه عواملی بر ایجاد اشتغال مؤثر هستند؟ آیا وظایف دستگاه‌های متولی اشتغال بر اساس بر پایه تحقیقات علمی و کاربردی مشخص شده‌اند؟ آیا سیاست‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشور مانند سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در تحقیقات علمی حوزه اشتغال مد نظر قرار گرفته‌اند؟ پاسخ به این سؤالات نیازمند انجام تحقیقات دقیق و گسترده پیرامون ابعاد مختلف مسئله اشتغال است. از مهم‌ترین ابعاد مسئله اشتغال، مبحث عوامل مؤثر بر آن است. در واقع ورود به مبحث سیاست‌گذاری در این حوزه نیازمند شناسایی عوامل مؤثر بر اشتغال است. شناسایی این عوامل با مدنظر داشتن شرایط و موقعیت‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی حاکم بر کشور نقش بسزایی در موفقیت در سایر مراحل سیاست‌گذاری، اجرا و ارزیابی سیاست‌های اشتغال دارد.

تاکنون تحقیقات علمی و بسته‌های سیاستی متعددی در زمینه اشتغال به انجام رسیده است. گروهی از این تحقیقات به شناسایی عوامل مؤثر بر ایجاد اشتغال پرداخته‌اند. عمده تحقیقات یک یا چند عامل مؤثر بر اشتغال را به صورت اختصاصی مورد تحلیل و بررسی قرار داده‌اند. برای نمونه در برخی تحقیقات نقش یک عامل و متغیر مانند آموزش و پژوهش،

1. Doucouliagos and Ulubasoglu
2. Emeh, et al
3. Ntouko
4. Shen
5. De la Porte
6. Burke and Fraser
7. Lucifora and Moriconi

رشد اقتصادی، میزان فروش نفت، نرخ ارز و تورم بر تولید و اشتغال، نقش نهادها و میزان اعتبارات و بودجه کشور در اشتغال بررسی شده است. طی بررسی به عمل آمده تاکنون مرور نظام‌مند عوامل مؤثر بر اشتغال با در نظر گرفتن شرایط کشور به‌ویژه در شرایط اقتصاد مقاومتی در تحقیقات یافت نشد. بنابراین تحقیق حاضر با هدف بررسی دقیق و نظام‌مند تحقیقات علمی و سازمانی و بسته‌های سیاستی پیرامون عوامل مؤثر بر اشتغال با رویکرد اقتصاد مقاومتی و حمایت از تولید در دستور کار قرار گرفت.

۱. مبانی نظری پژوهش

اشتغال به‌مثابه به‌کارگیری منطقی نیروهای کارآمد در مشاغل تخصصی سازمان‌های دولتی و خصوصی برای رسیدن به اهداف نظام کلی تعریف می‌شود (دهقان، ۱۳۸۰). اشتغال برای افرادی که به سن کار می‌رسند نوعی معرف و هویت برای زندگی مستقل است و در مقابل بیکاری موجب انحراف و سرخوردگی افراد و بحران‌های اجتماعی در جامعه می‌شود. در واقع اشتغال موجب پویایی زندگی انسان می‌شود و به‌عنوان کانون ارتباطات انسانی و اجتماعی عمل می‌کند (احمدی و یزدخواستی، ۱۳۸۵).

واژه‌های رایجی در حوزه اشتغال در متون علمی و گزارشات سازمانی به‌کار برده می‌شوند. از نظر علمی و تخصصی برای هر یک از این واژگان تعاریف تخصصی ارائه شده است. در جدول (۱)، تعاریف این واژه‌ها به تفکیک اشاره شده است.

جدول ۱: تعاریف واژگان مرتبط با اشتغال

مفهوم	تعریف
شاغل ^۱	افراد ۱۰ ساله و بیشتر (حداقل سن تعیین شده) که قبل از هفته آمارگیری (هفته مرجع) حداقل یک ساعت کار کرده‌اند و یا به دلایلی، به‌طور موقت کار را ترک کرده باشند، شاغل تلقی می‌شوند (مرکز آمار ایران)

تمام افراد ده‌ساله و بیشتر، جمعیت در سن کار اطلاق می‌شود. جمعیت در سن کار نیز بنا به تعاریف رسمی بازار کار به سه دسته کلی تقسیم می‌شوند: ۱. جمعیت شاغل؛ ۲. جمعیت بیکار؛ ۳. جمعیت غیرفعال (که طبق تعریف در جستجوی کار نیستند) (مرکز آمار ایران).	جمعیت در سن کار ^۱
مجموع افراد بیکار و شاغل با عنوان معرفی می‌شوند که نسبت آن‌ها به جمعیت کل (در سن کار) بیانگر نرخ مشارکت در اقتصاد است (بهنیا و علویان، ۱۳۹۶).	جمعیت فعال ^۲
هر فعالیت اقتصادی فکری یا بدنی است که برای کسب درآمد (نقدی و یا غیرنقدی) صورت پذیرد و هدف آن تولید کالا یا ارائه خدمت است. از نظر سازمان بین‌المللی کار به هر فعالیتی که توسط هر فردی با هر سن و هر نوع جنسیت با هدف تولید کالا یا ارائه خدمت انجام شده و خودش یا دیگران از آن بهره‌مند شوند، کار به‌شمار می‌آید (مرکز آمار ایران).	کار ^۳
به حالتی گفته می‌شود که در آن افراد تمایل به کار کردن دارند؛ اما موفق به یافتن کار نمی‌شوند (پی چواد ^۵ ، ۱۹۹۷).	بیکاری ^۴
عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ضرب در ۱۰۰ (بهنیا و علویان، ۱۳۹۶).	نرخ بیکاری ^۶

بازار کار ایران به دلیل افزایش جمعیت جویندگان کار از سال ۱۳۷۵ در شرایط ویژه‌ای قرار گرفته است. بر اساس طرح آمارگیری از نیروی کار، تعداد بیکاران در سال ۱۳۹۵ (سن بالای ۱۰ سال)، سه میلیون و ۲۵۸ هزار نفر، تعداد شاغلان برابر با ۲۲ میلیون و ۶۷۰ هزار نفر و تعداد افراد غیرفعال برابر ۴۰ میلیون و ۲۳۱ هزار نفر بوده است. بنابراین در سال ۱۳۹۵، ۳۹ درصد از جمعیت در سن کار کشور فعال بوده‌اند که این نرخ مشارکت یکی از پایین‌ترین نرخ‌های مشارکت در کشورهای جهان است (گزارش سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵).

بر اساس گزارش مرکز آمار ایران و وزارت کار در سال ۱۳۹۹ توزیع آمار شاغلین در بخش‌های سه‌گانه اقتصادی (خدمات، صنعت و کشاورزی) نیز قابل ملاحظه است.

1. Working Age Population
2. Active population
3. Work
4. Unemployment
5. Piachaud
6. Unemployment rate

در بین بخش‌های سه‌گانه اقتصادی، بخش خدمات با $۴۹/۳$ درصد بیشترین سهم اشتغال را به خود اختصاص داده است و در مراتب بعدی، بخش‌های صنعت با $۳۳/۳$ درصد و کشاورزی با $۱۷/۴$ درصد قرار دارند. در این میان بخش کشاورزی، کاهش قابل ملاحظه‌ای داشته است به نحوی که از سال ۱۳۸۰ شاخص اشتغال در این حوزه از $۲۶/۱$ به $۱۷/۴$ درصد رسیده است (گزارش سالانه وزارت کار در سال ۱۳۹۹).

ترکیب تعداد شاغلان در بخش خصوصی و دولتی نیز با کاهش نزولی در بخش دولتی همراه بوده است؛ به نحوی که شاغلین بخش دولتی در یک روند نزولی از آستانه ۴ میلیون نفر در سال ۱۳۸۴ به $۳/۷۱$ میلیون نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است که سهم آن از کل اشتغال در سال ۹۵ میزان $۱۶/۷$ درصد است. این موضوع نشان می‌دهد بخش دولتی از ظرفیت محدودی برای ایجاد تحولات در زمینه اشتغال‌زایی برخوردار است و با توجه به چشم‌انداز قیمت نفت و وضعیت نامناسب بودجه عمومی در سال‌های اخیر، حفظ قدرت خرید همین شاغلان دولتی در سال‌های آتی دشوار خواهد بود (هادی زنوز و برمکی، ۱۳۹۷). بنابراین نمی‌توان انتظار داشت دولت بتواند تحولاتی در زمینه افزایش اشتغال در بخش دولتی به وجود بیاورد؛ بلکه برای ایجاد اشتغال باید به دنبال این بود که بخش خصوصی با حمایت نهاد دولت و حاکمیت بتواند تحولی در این زمینه ایجاد کند.

۲. پیشینه پژوهش

با بررسی موضوعی و محتوایی تحقیقات صورت گرفته پیرامون عوامل مؤثر بر اشتغال، دو دسته از تحقیقات شناسایی و دسته‌بندی شدند؛ برخی تحقیقات صرفاً یک عامل مؤثر بر اشتغال را تحت موشکافی و بررسی قرار داده‌اند و برخی نیز به صورت گسترده‌تر و جامع‌تر چند عامل مختلف را شناسایی و بررسی کرده‌اند. به برخی از این پژوهش‌هایی که چندین عامل مؤثر بر اشتغال را بررسی و ارائه کرده‌اند به تفکیک اشاره می‌شود:

امینی میلانی و همکاران (۱۴۰۰) در تحقیق خود با عنوان: «ارزیابی سیاست‌های اشتغال در ایران» به ارزیابی سیاست‌های اشتغال در ایران طی سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۵ پرداختند.

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد عوامل تولید ناخالص داخلی، شاخص فضای کسب‌وکار، مخارج دولت، مانده اعتبارات بانکی بخش غیردولتی، بهره‌وری نیروی کار، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی رابطه معناداری با اشتغال دارند و بین دستمزد واقعی و اشتغال رابطه عمومی معناداری وجود ندارد.

عزتی و همکاران (۱۳۹۹) در مطالعه خود با موضوع «بررسی اثر تحریم‌های اقتصادی بر تولید و اشتغال بخش صنعت ایران» در سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۵ با استفاده از روش سیستم معادلات هم‌زمان پرداختند. نتایج این تحقیق نشان داد که تحریم‌ها اثر منفی بر اشتغال در بخش صنعت داشته و در عین حال در سال‌های تحریم، تولیدات محصولات کشاورزی افزایش یافته است. که باید کوشید از آثار کاهش تولید در بخش صنعت کاسته شود.

«فلاو و آدبوج»^۱ (۲۰۱۷) در مطالعات خود با عنوان: «نقش متغیرهای اقتصادی کلان بر نرخ بیکاری» که در کشورهای غرب آفریقا انجام گرفت. به این نتیجه رسیدند که نرخ تورم، بهره‌وری نیروی کار و جمعیت تأثیر مثبتی بر نرخ بیکاری دارند.

جعفری و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه خود مهم‌ترین زیرساخت‌های مؤثر بر اشتغال و اثرگذاری آن‌ها بر اشتغال طی دوره ۱۳۵۸ تا ۱۳۹۳ را ارزیابی و نتیجه‌گیری کردند که متغیرهای زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی بر اشتغال ایران مؤثر است و در بین متغیرهای زیرساخت اقتصادی، بخش حمل‌ونقل، انرژی و ارتباطات بیشترین اثربخشی بر متغیر اشتغال را داشته و در بخش زیرساخت‌های اجتماعی، بخش گردشگری، تأمین اجتماعی، مسکن، نفت و آموزش بیشترین اثر مثبت بر اشتغال را دارند.

«اسحاقی»^۲ (۲۰۱۲) در تحقیق خود به این نتیجه رسید که از جمله عوامل مؤثر بر ایجاد اشتغال، سرمایه‌گذاری، استانداردسازی و مهار قاپچاق، اصلاح قوانین و مقررات، هماهنگی نهادهای مالی و اعتباری، جلوگیری از واردات بی‌رویه و توسعه صادرات و تولیدات داخلی است.

1. Folawewo & Adeboje

2. Eshaghi

عاقلی (۱۴۰۰) با بررسی و تحلیل روند اشتغال در مناطق روستایی ایران در دوره ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۸ به این نتیجه رسید که نرخ اشتغال کشاورزی همچنان در روستاها پایداری ۵۱ درصدی خود را حفظ کرده است. اشتغال روستایی به شدت از دسترسی آب و زمین و نهاده‌ها پیروی می‌کند. برنامه‌ریزی بدون توجه به استعدادها، توانمندی‌های محیطی و انسانی روستاها و تکیه به واردات محصولات کشاورزی از نقاط ضعف و تهدید در ایجاد اشتغال در مناطق روستایی به‌شمار می‌رود. همچنین تزریق منابع مالی با نظارت دقیق بر هزینه و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین باید در سیاست‌گذاری اشتغال روستایی موردتوجه جدی قرار گیرد.

شرفی و همکاران (۱۳۹۸) در مطالعه خود با موضوع: «شناسایی عوامل مؤثر بر اشتغال مبتنی بر سیاست‌های کلی اشتغال کشور ابلاغی مقام معظم رهبری» از طریق مصاحبه با خبرگان و توزیع پرسش‌نامه بین صاحب‌نظران حوزه کشاورزی به این نتیجه دست یافتند که عوامل زیست‌محیطی، عوامل ساختاری و نهادی، عوامل فناورانه، عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی و آموزش به ترتیب بیشترین نقش را در ایجاد اشتغال در حوزه کشاورزی با رویکرد کارآفرینی پایدار دارند.

مطالعات «جان فری بایرن»^۱ (۲۰۰۳) در استرالیا، نشان داد که عواملی مانند سیاست‌های اقتصاد کلان، سیاست‌های محدودیت دستمزد، موجب افزایش اشتغال در کوتاه‌مدت می‌شوند.

نتایج تحقیقات «لی لی سانگ و همکاران»^۲ (۲۰۰۱) هم بر همین عوامل تأکید دارد و تغییرات سیاست‌های اقتصاد کلان، تغییرات دستمزد، تغییرات بهره‌وری نیروی کار اشتغال و بیکاری را از عوامل مؤثر بر اشتغال معرفی می‌کند.

«دوپک»^۳ (۲۰۰۱) عوامل مؤثر بر اشتغال‌زایی در اروپا را بالا بودن سهم خدمات از کل تولید، بالا بودن درجه انعطاف‌پذیری بازار کار، ثبات در نرخ ارز و هزینه واقعی نیروی کار عنوان می‌کند.

1. John Freebairn
2. Lei Lei Song et al
3. Jorge Dopke

سعدی و موسوی (۱۳۹۲)، در مطالعه خود به بررسی عوامل مؤثر بر ایجاد اشتغال در اقتصاد ایران با استفاده از داده‌های سالانه و تکنیک ARDL پرداخته و نتیجه‌گیری کردند که در کوتاه‌مدت می‌توان با استفاده از تسهیلات و تحریک تولید، اشتغال را افزایش داد و مهم‌ترین عامل برای ایجاد اشتغال در بلندمدت سرمایه‌گذاری است.

بخشی از تحقیقات پیرامون معرفی عوامل مؤثر بر اشتغال به‌طور تخصصی نقش یک عامل را بررسی کرده‌اند.

«رایفو»^۱ (۲۰۱۷) در پژوهشی که با هدف تعیین عوامل مؤثر بر بیکاری در نیجریه انجام گرفت، دریافته است که میزان باز بودن تجاری در بلندمدت و کوتاه‌مدت نرخ بیکاری را افزایش می‌دهد.

نقش عامل سرمایه‌گذاری بر اشتغال در تحقیقات بسیاری مورد بررسی قرار گرفته است. «کارل تیلور»^۲، (۲۰۰۲)؛ مهدوی و عزیز محمدلو، (۱۳۸۳)؛ «والجو و مکونن»^۳، (۲۰۲۱)؛ «فنگ و وانگ»^۴، (۲۰۲۱)؛ پورمند بخشایش و همکاران، (۱۳۹۹)؛ نوری و همکاران، (۱۳۹۹)؛ «هال و ژو»^۵، (۲۰۱۶)؛ سید نورانی و محمدپور، (۱۳۹۸)؛ در تحقیقات خود ورود سرمایه‌گذاری خارجی را موجب افزایش تقاضای برای نیروی کار ماهر و افزایش بهره‌وری ارزیابی کردند. سهیلی و همکاران (۱۳۹۶)، در بررسی تأثیر هم‌زمان سرمایه‌گذاری خصوصی و دولتی بر اشتغال نقش سرمایه‌گذاری خصوصی بر اشتغال را مثبت و سرمایه‌گذاری دولتی را منفی ارزیابی کردند. نتایج تحقیق برقی اسکوئی (۱۳۸۷) نشان داد که با کاهش عمومی نرخ تعرفه‌های وارداتی نرخ اشتغال کل و نرخ اشتغال نیروی کار غیر ماهر افزایش می‌یابد.

شاه‌آبادی و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان: «تأثیر نهادها بر نرخ بیکاری» که در کشورهای عضو جنبش عدم تعهد طی دوره ۱۹۹۶-۲۰۱۲ صورت گرفته است به این نتیجه

1. Raifu
2. Karl Taylor
3. Vallejo & Mekonnen
4. Feng & Wang
5. Hale & Xu

رسیدند که کیفیت سیاست‌گذاری کلان اقتصادی، کیفیت قوانین و مقررات، میزان اثربخشی دولت و فساد اثر مثبت و معنی‌دار بر نرخ بیکاری دارند.

«لینچ و همکاران»^۱ (۲۰۱۲)؛ «سبودو بودا»^۲ (۲۰۱۰)؛ «امه و همکاران»^۳ (۲۰۱۲) در تحقیقات خود نقش حاکمیت و به‌ویژه حکمرانی خوب را عامل توسعه اشتغال و کاهش بیکاری عنوان می‌کنند.

در پژوهش‌های زیادی اثر شاخص‌های حکمرانی خوب بر اشتغال جداگانه مورد بررسی قرار گرفته است. از جمله نقش جلب مشارکت و حضور فعال‌تر مردم در جریان‌های سیاسی اقتصادی و اجتماعی (شین^۴، ۲۰۰۳؛ دلا پورت^۵، ۲۰۰۷؛ بورک و فریزر^۶، ۲۰۱۲) نقش حاکمیت قانون و تدوین و بازنگری قوانین (امه و همکاران^۷، ۲۰۱۲؛ ان توکو^۸، ۲۰۱۳) نقش کاهش و مهار فساد و رانت حاکم بر اقتصاد (ترنتینی و کوپارانووا^۹، ۲۰۱۳؛ دوتا و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۳؛ الصدیق^{۱۱}، ۲۰۱۰؛ آماراندی^{۱۲}، ۲۰۱۳) و نقش اثربخشی و بازدهی سیاست‌گذاری‌ها (لوسیفورا و موریسینی^{۱۳}، ۲۰۰۸) بر اشتغال مثبت ارزیابی شده است. برخی محققین به‌صورت تخصصی نقش مخارج دولت و حجم بدنه دولت بر اشتغال را مورد بررسی قرار داده و در تحقیقات خود نشان دادند که افزایش اندازه دولت و افزایش مخارج دولت باعث کاهش رشد تولید ناخالص داخلی و

-
1. Lynch et al
 2. Sebudubudu
 3. Emeh, et al
 4. Shen
 5. De la Porte
 6. Burke and Fraser
 7. Emeh, et al
 8. Ntoko
 9. Trentini and Koparanova
 10. Dutta, et al
 11. Al-sadig
 12. Amarandei
 13. Lucifora and Moriconi

کاهش رشد اقتصادی و اشتغال می‌شود (داویس^۱، ۲۰۰۹؛ فرانسیسکو و همکاران^۲، ۲۰۱۰؛ ایکینچی^۳، ۲۰۱۱؛ صیاد زاده و همکاران، ۱۳۸۶؛ قلی زاده، ۱۳۸۳؛ محمد زاده و همکاران، ۱۳۸۶).

رضا قلی زاده (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای اثرات سیاست مالی دولت (از مسیر تغییر در مالیات‌ها) را بر اشتغال با استفاده از اطلاعات سری زمانی ۱۳۵۰ تا ۱۳۹۱ مورد ارزیابی قرار دادند. نتایج تحقیق نشان داد که رابطه تعادلی بلندمدت بین افزایش مالیات‌ها و اشتغال وجود دارد و طی دوره مورد بررسی، افزایش مالیات‌ها باعث کاهش اشتغال شده است.

«آدام و ماتوس»^۴ (۲۰۱۴)، در مطالعه خود با تجزیه و تحلیل توابع تقاضای نیروی کار در ۱۲ کشور ناحیه یورو در طی سال‌های ۱۹۷۰ تا ۲۰۰۷ با استفاده از روش پانل دیتا نتیجه‌گیری کردند که افزایش دستمزد سبب کاهش رشد اشتغال در کشورهای مورد مطالعه می‌شود. امینی (۱۳۹۴)، در مطالعه خود با روش تحقیق اکتشافی توصیفی به بررسی روند تحولات نیروی کار و شاخص‌های کلیدی بازار کار را طی سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۹ پرداخت و به این نتیجه رسید که اشتغال پایدار حاصل رونق تولید و سرمایه‌گذاری است و پیش‌نیاز آن جهت‌گیری صحیح و اصولی مجموعه سیاست‌های کلان اقتصادی کشور و فضای باثبات و مناسب کسب و کار است.

کارشناسان دفتر بین‌المللی افزایش رشد اقتصادی را یکی از مهم‌ترین شروط برای ریشه‌کنی بیکاری معرفی می‌کنند (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۸۳). برخی ساختارهای اقتصادی ناکارآمد و مشکلات بنیادی در اقتصاد را مانعی برای توسعه اشتغال می‌دانند (توسلی، ۱۳۸۵؛ علیزاده، ۱۳۷۸). عده‌ای از محققین معتقدند برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری دقیق، موجب توسعه می‌شود و از نتایج توسعه بهبود رفاه جامعه و کاهش بیکاری است (مهدوی، ۱۳۸۰).

-
1. Davis
 2. Francesco et al.
 3. Ekinci
 4. Adam and Moutos

«لاکوس»^۱ (۲۰۱۳) و وانگ و ونگ (۲۰۰۴) معتقدند از عوامل عقب ماندگی کشورهای در حال توسعه بی توجهی به خلاقیت و مهارت های منحصر به فرد اشخاص جامعه است و باید آموزش کارآفرینانه در تاروپود نظام آموزشی اعم از آموزشگران، فراگیرندگان، هدف ها، محتوا، شیوه و ارزیابی تدریس و سازمان دهی فناوری جاری شود. «چانگ»^۲ (۲۰۱۰) در مطالعه خود تحت عنوان: «نوآوری، رقابت پذیری و رشد در کره» علم، فناوری و نوآوری را به عنوان یکی از شاخص های کلیدی موفقیت کره جنوبی معرفی می کند و سرمایه گذاری مداوم و عظیم در تحقیق و توسعه و نوآوری را عامل رشد پایدار اقتصاد این کشور می داند. تحقیقات لمولا^۳ (۲۰۰۳) در فنلاند نشان داد تغییر و تحول در سیاست گذاری در علم و فناوری و نوآوری از سه دهه بعد از ۱۹۶۰ تا ۲۰۰۰ پایه های رشد اقتصادی فنلاندی را بسیار بیشتر از قبل ایجاد کرد.

نتایج تحقیق «کنگ»^۴ (۲۰۰۵) در زمینه عوامل رشد صنعت الکترونیک چین نشان داد که یادگیری و انباشت فناوری از طریق جذب فناورانه موجبات رشد صنعتی چین را فراهم کرده است. مطالعات مشیری و جهان شود (۱۳۸۳) و بهبودی و امیری (۱۳۸۹) نیز نشان می دهد که تمام محورهای اقتصاد دانش بنیان بر رشد اقتصادی در ایران اثر مثبت دارد.

۳. روش شناسی پژوهش

برای دستیابی به هدف پژوهش، مرور منظم پیشینه تحقیق به منظور شناسایی و استخراج عوامل، ملاک ها و نشانگرهای مؤثر بر اشتغال انجام شد. رویکرد پژوهش کیفی و از لحاظ هدف کاربردی است. روش مرور نظام مند برای تجزیه و تحلیل مطالعات مربوط به عوامل مؤثر بر اشتغال، روش مورد استفاده در این پژوهش است (بالند و همکاران، ۲۰۱۴). مرور نظام مند، روشی صریح برای شناسایی، ارزیابی و تجزیه و تحلیل کارهای انجام شده توسط پژوهشگران، محققان و دانش پژوهان است (اوکلی و اسکمبر، ۲۰۱۰). مرورهای نظام مند،

1. Lackéus, M

2. Chung

3. Lemola

4. Kong

پژوهش‌های انجام شده درباره یک موضوع خاص را به صورت مختصر و مفید در اختیار می‌گذارند و برخلاف رویکرد سنتی برای مرور مقالات، مانند پژوهش‌های اولیه، از اصول و قواعد دقیق و سخت‌گیرانه‌ای تبعیت می‌کنند. رویکرد این روش کاملاً نظام‌مند بوده و به صورت از پیش طراحی شده در پروتکل مرور نظام‌مند مشخص شده است (رجب نژاد و دیگران، ۱۳۸۵).

در این پژوهش با استفاده از روش مرور نظام‌مند، تحقیقات و سیاست‌نامه‌های حوزه کسب‌وکار و اشتغال از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۴۰۰ مورد بررسی قرار گرفتند. به دلیل شرایط سیاسی اجتماعی و اقتصادی و ساختار جمعیتی ایران و وجود ظرفیت‌های مختلف داخلی مؤثر بر سیاست‌گذاری اشتغال، بنابراین تحقیقات داخلی و مقالات علمی پژوهشی داخلی به عنوان منابع اصلی انتخاب شدند. پایگاه‌های داده‌های مورد استفاده در تحقیق شامل پایگاه‌های دانشگاه‌های معتبر کشور، پایگاه‌های اطلاعاتی SID، Civilica، Magiran، نور و همچنین پایگاه‌های پژوهشی سازمان‌های دولتی مورد استفاده قرار گرفتند. به دلیل جامعیت موضوع اشتغال و ضرورت در نظر گرفتن شرایط و سیاست‌های کلان و رابطه مسئله تنگاتنگ این مسئله با دیگر متغیرها علاوه بر کلیدواژه‌های «اشتغال»، «بیکاری» و «بازار کار» کلیدواژه‌های مرتبط با «اقتصاد مقاومتی» و «تولید ملی» در مرحله شناسایی منابع به کار گرفته شدند.

در جستجوی اولیه بر اساس کلیدواژه‌ها، ۳۱۸ عنوان مطالعه جمع‌آوری شدند. در مرحله دوم بر اساس معیارهای تعیین شده شامل موضوع، چکیده و محتوا مرتبط با موضوع پژوهش ۱۱۲ مطالعه و سند بالادستی انتخاب شدند. پس از پالایش و بازبینی مطالعات با معیار انتشار در مجلات معتبر علمی و پژوهشی مورد تأیید وزارت علوم تعداد ۳۹ منبع مورد تأیید نهایی قرار گرفتند. ۱۰ منبع از مجموع ۳۹ منبع نهایی تحقیق اختصاصاً به مسئله اشتغال در شرایط اقتصاد مقاومتی و تحریم پرداخته‌اند که به کارگیری آن‌ها در این تحقیق موجب جامعیت عوامل شناسایی شده مؤثر بر اشتغال شده و در سطوح سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی بلندمدت قابل استفاده خواهد بود.

۴. یافته‌های پژوهش

بررسی دقیق محتوای ۳۹ مقاله و بسته‌های سیاستی (در سطح ملی) که با نظر پژوهشگران انتخاب شدند. طی مدت ۹ ماه صورت گرفت. در مرحله اول، برای شناسایی عوامل مؤثر بر اشتغال کشور از روش کدگذاری دستی استفاده شد. بدین‌صورت که ابتدا هر مقاله به‌دقت بررسی شد و نشانگرهای مرتبط با موضوع تحقیق استخراج شد. در این مرحله ۳۰۶ نشانگر از مقالات علمی پژوهشی در ۱۳ عامل اصلی و ۴۲ عامل فرعی شناسایی و طبقه‌بندی شدند که آمار فراوانی این عوامل در تحقیقات به تفکیک طبقات ۱۳ گانه در جدول (۲)، آمده است. پس از شناسایی اولیه ۳۰۶ عامل، در مرحله دوم با نظر اساتید و صاحب‌نظران رشته مدیریت و اقتصاد برخی عوامل تکراری حذف و موارد مشابه در هم ادغام شدند و به ۱۸۶ مورد رسیدند. در نوبت‌های بعدی با دقت و بازبینی بیشتر و با نظر تعدادی از خبرگان تولید و اشتغال عوامل مورد پالایش دقیق قرار گرفتند و در نهایت ۹۷ عامل به‌دست آمد.

در مرحله سوم با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از عوامل، عامل‌های مرتبط در یک طبقه فرعی دسته‌بندی شده و در نهایت ملاک‌های مرتبط در قالب یک طبقه اصلی معرفی شدند. ترکیب یافته‌ها پس از اعمال نظر اساتید راهنما و مشاور در قالب جدول شماره ۳ شامل ۱۳ عامل اصلی، ۴۲ عامل فرعی و ۹۷ عامل ارائه شد.

برای کنترل مفاهیم استخراجی، از مقایسه نظر پژوهشگران با چند خبره استفاده شد. بدین‌صورت که، شخص دیگری از متخصصان حوزه مدیریت و اقتصاد بدون اطلاع از نحوه ادغام کدها و مفاهیم ایجاد شده توسط پژوهشگران با ملاک‌های ارائه شده توسط این فرد مقایسه شد. در نهایت با توجه به تعداد ملاک‌های انتخاب شده مشابه و ملاک‌های ایجاد شده متفاوت، ضریب کایا به میزان $0/74$ محاسبه شد. مشاهده شد که پژوهشگران ۱۶ مفهوم و دیگر خبرگان ۱۴ مفهوم ایجاد کردند که از این تعداد ۱۳ مفهوم مشترک هستند.

جدول ۲: فراوانی عوامل مؤثر بر اشتغال در حوزه مختلف (طبقات ۱۳ گانه تحقیق)

محقق	تعداد عوامل اولیه شناسایی شده	امور اقتصادی	بازرگانی	تولید و خدمات	فرهنگی - اجتماعی	سرمایه‌گذاری	برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اشتغال	امنیت و سیاست	پیشگیری و مبارزه با قاچاق	حکمرانی و ارتقای بهره‌وری	آموزش و پژوهش نوآوری	تأمین زیرساخت	کارگر، کارفرما و دولت	بودجه و در آمد
پژویان و امینی (۱۳۸۰)	۱												۱	
غروی نخجوانی (۱۳۸۱)	۲									۱				
ضیائی بیگدلی (۱۳۸۲)	۴			۱			۳							
رضویان (۱۳۸۳)	۱۰			۲			۶			۲				
تقوی و رضایی (۱۳۸۳)	۱													۱
مقدم تبریزی (۱۳۸۴)	۲۶	۱	۲	۲	۱	۱	۷			۵	۳		۴	

محقق	تعداد عوامل اولیه شناسایی شده	امور اقتصادی	بازرگانی	تولید و خدمات	فرهنگی - اجتماعی	سرمایه‌گذاری	برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اشتغال	امنیت و سیاست	پیشگیری و مبارزه با قاچاق	حکمرانی و ارتقای بهره‌وری	آموزش و پژوهش نوآوری	تأمین زیرساخت	کارگر، کارفرما و دولت	بودجه و درآمد
شیرین بخش (۱۳۸۴)	۳	۲												۱
نصابیان (۱۳۸۵)	۲					۲								
متوسلی و فولادی (۱۳۸۵)	۳													۳
کشاورز حداد و چراغی (۱۳۸۶)	۲			۲										
شاه‌آباد ی (۱۳۸۶)	۶	۱	۱			۳								۱
صبدایی و همکاران (۱۳۹۰)	۳						۱			۱				

محقق	تعداد عوامل اولیه شناسایی شده	امور اقتصادی	بازرگانی	تولید و خدمات	فرهنگی - اجتماعی	سرمایه‌گذاری	برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اشتغال	امنیت و سیاست	پیشگیری و مبارزه با قاچاق	حکمرانی و ارتقای بهره‌وری	آموزش و پژوهش نوآوری	تأمین زیرساخت	کارگر، کارفرما و دولت	بودجه و درآمد
محمودی و محمودی (۱۳۹۰)	۵			۱	۱						۲	۱		
عبسی زاده و قدسی (۱۳۹۱)	۳						۱					۱		
سعدی و موسوی (۱۳۹۲)	۵	۱				۲							۱	۱
صادقی و همکاران (۱۳۹۲)	۳													۳
بسته سیاستی - اجرایی توسعه اشتغال پایدار (۱۳۹۳)	۱۸	۳	۱	۲	۱	۱	۲	۱		۲	۲		۱	
امینی (۱۳۹۴)	۱۸	۲		۱		۲	۴			۳	۲		۳	

محقق	تعداد عوامل اولیه شناسایی شده	امور اقتصادی	بازرگانی	تولید و خدمات	فرهنگی - اجتماعی	سرمایه‌گذاری	برنامهریزی و سیاست‌گذاری اشتغال	امنیت و سیاست	پیشگیری و مبارزه با قاچاق	حکمرانی و ارتقای بهره‌وری	آموزش و پژوهش نوآوری	تأمین زیرساخت	کارگر، کارفرما و دولت	بودجه و درآمد
عبداله زاده سلماسی (۱۳۹۴)	۱۴			۱							۱۳			
شفیعا و موسوی لقمان (۱۳۹۴)	۲			۲										
شاه‌آبادی و همکاران (۱۳۹۵)	۱۱							۱		۸	۲			
حقیقت و محرم جودی (۱۳۹۵)	۸	۲		۱						۳				۲
خداوردی زاده و همکاران (۱۳۹۶)	۳		۱	۱							۱			
محمدی (۱۳۹۶)	۹		۱	۲			۱				۵			

محقق	تعداد عوامل اولیه شناسایی شده	امور اقتصادی	بازرگانی	تولید و خدمات	فرهنگی - اجتماعی	سرمایه‌گذاری	برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اشتغال	امنیت و سیاست	پیشگیری و مبارزه با قاچاق	حکمرانی و ارتقای بهره‌وری	آموزش و پژوهش نوآوری	تأمین زیرساخت	کارگر، کارفرما و دولت	بودجه و درآمد
پاداش و خداینه (۱۳۹۶)	۱۳			۳		۲	۱			۲	۵			
کریم و امیری (۱۳۹۶)	۱۰	۲			۱				۱	۲		۲	۲	
وئوقی (۱۳۹۶)	۸	۲	۲						۳					۱
ابدالی محمدی (۱۳۹۷)	۲				۲									
نوری و اخوان طباطبایی (۱۳۹۷)	۲۵	۱۶	۱	۲		۱		۱	۱	۱			۲	
نوذری (۱۳۹۷)	۲۴	۸	۲	۲		۱				۳	۸			

محقق	تعداد عوامل اولیه شناسایی شده	امور اقتصادی	بازرگانی	تولید و خدمات	فرهنگی - اجتماعی	سرمایه‌گذاری	برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اشتغال	امنیت و سیاست	پیشگیری و مبارزه با قاچاق	حکمرانی و ارتقای بهره‌وری	آموزش و پژوهش نوآوری	تأمین زیرساخت	کارگر، کارفرما و دولت	بودجه و درآمد
طغرای و همکاران (۱۳۹۸)	۷										۷			
رستمی و مؤمنی (۱۳۹۸)	۷								۴	۴				
شرفی و همکاران (۱۳۹۸)	۷		۲	۲			۲					۱		
عزتی و همکاران (۱۳۹۹)	۳			۲				۱						
پیروز و عسگری (۱۳۹۹)	۱۰	۱	۱	۳		۲			۱	۱		۱		
رضا قلی زاده و حیدرزاده (۱۳۹۹)	۴	۲	۱					۱						

محقق	تعداد عوامل اولیه شناسایی شده	امور اقتصادی	بازرگانی	تولید و خدمات	فرهنگی - اجتماعی	سرمایه‌گذاری	برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اشتغال	امنیت و سیاست	پیشگیری و مبارزه با قاچاق	حکمرانی و ارتقای بهره‌وری	آموزش و پژوهش نوآوری	تأمین زیرساخت	کارگر، کارفرما و دولت	بودجه و درآمد
دهقانی زاده و همکاران (۱۳۹۹)	۲						۱					۱		
حیدری و همکاران (۱۴۰۰)	۸		۱	۳		۱					۱			۲
امینی میلانی و همکاران (۱۴۰۰)	۱۴	۵				۲		۲		۴			۱	
جمع عوامل اولیه	۶۰۱	۴۸	۱۶	۳۶	۶	۲۰	۲۹	۷	۷	۴۵	۵۳	۷	۱۱	۱۹

اگرچه تکرار عوامل و فراوانی به‌دست آمده هر عامل یا دسته عوامل، الزاماً نشان دهنده اهمیت آن عامل نیست؛ اما بر اساس نتایج فراوانی تجمعی به‌دست آمده، طبقه عوامل اقتصادی ۱۷ درصد، حکمرانی و ارتقای بهره‌وری ۱۶ درصد، آموزش، پژوهش و فناوری ۱۶ درصد، تولید و خدمات ۱۱ درصد، سیاست‌گذاری اشتغال ۱۰ درصد، سرمایه‌گذاری ۷ درصد، بودجه و درآمدهای دولت ۶ درصد، بازرگانی ۵ درصد، امور کارگری و کارفرما

۴ درصد، امنیت و سیاست ۳ درصد، تأمین زیرساخت ۲ درصد، فرهنگ ۲ درصد و مبارزه با قاچاق ۲ درصد از مجموعه کل عوامل را تشکیل دادند.

نتیجه نهایی تحقیق شامل مجموعه عوامل مؤثر بر اشتغال در جدول (۳)، آمده است.

جدول ۳: فهرست عوامل مؤثر بر اشتغال در ایران

نام حوزه	طبقه اصلی	عنوان عامل
حوزه اقتصادی	ثبات متغیرهای اقتصاد کلان	کنترل و ثبات نرخ ارز ثبات و کنترل تورم
	افزایش رشد اقتصادی	افزایش رشد اقتصادی و کارآمدی اقتصاد ملی شفاف‌سازی بازارهای اقتصادی
	حمایت از طریق تسهیلات بانکی	پرداخت تسهیلات حمایتی و ارزان
	اصلاح سیاست‌های بانکی، مالیاتی و گمرکی	اصلاحات لازم در نظام پولی و بانکی اصلاحات لازم در نظام مالیاتی و گمرکی کاهش نرخ بهره بانکی
		تقویت سیاست پولی و مالی و اعتباری (ایجاد بازارهای مالی)
حوزه بازرگانی	واردات هدفمند و بهینه	پیشگیری از دامپینگ‌های وارداتی تعرفه‌گذاری بهینه (کاهش یا افزایش) بر کالاهای وارداتی رفع انحصار در حمایتگری جایگزینی واردات (با هدف ایجاد رقابت در تولید)
		کاهش حجم واردات (با هدف حمایت از تولید داخل)
	توسعه صادرات	حمایت ویژه از مناطق ویژه اقتصادی اجرای الزامات سازمان تجارت جهانی افزایش تعاملات تجاری بین‌المللی و حضور در بازارهای جهان و منطقه
حوزه تولید و خدمات	مدیریت بهینه تولید و بازار	پیش‌بینی آینده بازارها و مدیریت نوسانات تقاضا کنترل و ثبات قیمت مواد اولیه و محصولات تولیدی
	اولویت‌گذاری تولید محصولات و ارائه خدمات	شناخت تحولات فناورانه و پیامدهای آن بر بازار اقتصادی و بیکاری توسعه صنعت گردشگری، صنایع کوچک و کشاورزی (به‌دلیل کم‌هزینه بودن و مولد بودن) حمایت از صنایع نوپا دارای مزیت نسبی و بنگاه‌های بزرگ اولویت‌دهی به تولید کالاهای راهبردی، اساسی و وارداتی،

نام حوزه	طبقه اصلی	عنوان عامل
حوزه اجتماعی، فرهنگی و مردمی	تولید دانش‌بنیان	اولویت‌دهی به صنایع اشتغال‌زا و مولد دیگر رشته‌ها
		افزایش تولید کالاهای با فناوری و نوآوری بالا
		به‌کارگیری فناوری‌های پیشرفته در تولید
	تقویت روحیه کار و تلاش	ارتقای اجتماعی و فرهنگی در ترویج کار و تلاش
		ترویج فرهنگ مشارکت، تعاون و واگذاری امر اشتغال و کارآفرینی به مردم
		حمایت مردمی از تولید داخلی
حوزه سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی	توسعه سرمایه‌گذاری خارجی	بازاریابی مردمی (تبلیغ مصرف کالای ایرانی توسط مردم)
		کاهش نابرابری ارزشی موجود بین مشاغل، نقش‌ها و موقعیت‌های مختلف اجتماعی
		سرمایه‌گذاری مشترک با شرکت‌های بین‌المللی
	توسعه سرمایه‌گذاری داخلی	افزایش سرمایه‌گذاری خارجی
		استفاده بهینه از درآمد نفت در جهت افزایش سرمایه‌گذاری مولد
		حمایت از سرمایه‌گذاری با اولویت سرمایه‌گذاری داخلی
برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اشتغال	سیاست‌های کلان اشتغال	تقویت تولید و اشتغال متناسب با قابلیت‌ها و ظرفیت‌های محلی و استانی
		سیاست‌گذاری اشتغال با توجه به هرم جمعیت-افزایش جمعیت جوانان و دانشجویان
		توسعه اشتغال روستایی، مناطق مرزی و محروم (با هدف کاهش مهاجرت و قاچاق کالا)
		سیاست‌گذاری ایجاد تعادل در بیکاری استان‌ها
		تقویت اشتغال در بخش تعاون و بخش خصوصی
		اولویت‌دهی به اشتغال زنان و تعادل جنسیتی در بازار کار
		وحدت رویه در سیاست‌گذاری‌ها و حذف سیاست‌گذاری جزیره‌ای
	الزامات سیاست‌گذاری اشتغال	اولویت‌دهی به رونق تولید داخل (به‌ویژه در شرایط تحریم)
		توجه به نقش بخش سوم جامعه در اشتغال (بخش مذهب، هنر، خدمات درمانی و غیره)
		سیاست‌گذاری بر مبنای شرایط و تحولات سریع و پیچیده محیط داخلی و بین‌الملل
		بازنگری وظایف دستگاه‌های متولی کار و اشتغال

نام حوزه	طبقه اصلی	عنوان عامل
حوزه امنیتی سیاسی	ثبات سیاسی و امنیتی	آرامش و ثبات سیاسی و امنیتی - کاهش مجادله‌ها و نوسانات سیاسی داخلی و بین‌المللی
	تقویت سیاست خارجی	انعقاد پیمان چندجانبه (امنیتی-سیاسی-اقتصادی و غیره) در شرایط تحریم
		رایزنی رفع تحریم و کاهش محدودیت تحریم
		بازنگری در روابط خارجی با هدف جذب سرمایه‌گذار خارجی
	بهبود سیاست داخلی	کاهش تزیق و دخالت سیاست در اقتصاد
حوزه پیشگیری از وقوع قاجاق	پیشگیری از وقوع قاجاق	اصلاح زیرساخت‌های اجتماعی و اقتصادی تشدید کننده قاجاق
	اقدامات راهبردی مبارزه با قاجاق	تهیه و اجرای برنامه جامع راهبردی و دانشی مبارزه با قاجاق
	مقابله با قاجاق	اجرای اقدامات انتظامی مبارزه با قاجاق (در کنار اصلاح زیرساخت‌های اجتماعی و اقتصادی)
حوزه حکمرانی و ارتقاء بهره‌وری	مدیریت منابع انسانی مبتنی بر شایستگی	راهکاریابی برای حفظ نخبگان و کاهش فرار مغزها
		سیاست‌گذاری بلندمدت در کنترل رشد جمعیت
		توانمندسازی، شایسته‌سالاری و اجرای اصول مدیریت منابع انسانی
		بازنگری و اصلاح نظام استخدام رسمی کارکنان و کاهش آثار سوء آن بر بهره‌وری دولت
	جایک‌سازی و اصلاح ساختارها	کاهش نیروی انسانی مازاد بخش دولتی و جایگزینی نیروی انسانی متخصص
		جلوگیری از افزایش هزینه‌های جاری قوای سه‌گانه و اصلاح ساختارها خصوصی‌سازی هدفمند در جهت تقویت تولید و ارائه خدمات
	بهبود شاخص‌های حکمرانی	ارتقای شاخص حکمرانی خوب (جلوگیری از فساد و رانت- افزایش شفافیت و نظارت)
		ارتقای شاخص حکمرانی خوب (اجرای عدالت و کاهش تبعیض در اجرای قانون)
		هماهنگی و رفع موانع هماهنگی بین قوای سه‌گانه و زیرمجموعه‌ها در موضوع اشتغال
		واگذاری اختیار تصمیم‌گیری به سطوح پایین حکومت (استان‌ها، شهرها و روستاها)
		ثبات در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌های کلان اقتصاد و اشتغال کشور

نام حوزه	طبقه اصلی	عنوان عامل
حوزه آموزش، پژوهش و نوآوری		ارتقای شاخص حکمرانی خوب (مشورت‌گیری، پاسخگویی، اطلاع‌رسانی)
		ارتقای شاخص حکمرانی خوب (اثربخشی و کارآمدی راهبردها و سیاست‌های اتخاذی)
	افزایش مهارت شاغلین، کارجویان	ارتقای سطح حرفه و مهارت شاغلین
		افزایش قابلیت‌های فنی و تخصصی متقاضیان کار
	حمایت از دانش‌بنیان، تحقیق و توسعه در مراکز علمی و پژوهشی و بنگاه‌های اقتصادی	جذب و انتقال دانش جدید و خارجی- اعزام محققین برای آموزش و انتقال دانش
		حمایت مالی و معنوی از پژوهشگران نوآوران و مخترعان
		اصلاح سیاست‌های پژوهشی کشور در حمایت از تحقیق و پژوهش و تولید دانش‌بنیان
		تسهیل و رفع موانع تجاری‌سازی تحقیقات
		آینده‌پژوهی و راهکاریابی برای بیکاری فناورانه
		حمایت از تحقیق و نوآوری در بخش‌های خصوصی، بازاریابی بین‌المللی و منطقه‌ای
	توسعه پژوهش، نوآوری در دانشگاه‌ها	آموزش کارآفرینی و خلق محیط مساعدت برای نوآوری در دانشگاه‌ها
		تغییر و اصلاح نظام کنکور، آموزش و ارزیابی در دانشگاه‌ها و تقویت پژوهش
حوزه تأمین زیرساخت	توسعه خلاقیت، نوآوری در مدارس	تعدیل مطالب غیرضرور و تربیت و آموزش دانش‌آموزان خلاق، بالانگیزه، نوآور و کارآفرین
		ایجاد محیط مساعد برای خلاقیت و نوآوری و تغییر رویکرد والدین، معلمین، مسئولان
	تعامل صنعت، بازار کار و دانشگاه	برقراری هماهنگی بین وزارتخانه‌های علوم و وزارتخانه‌های صنعتی و بخش خصوصی
		ضرورت حضور و ارتباط دانشگاه در شبکه اشتغال کشور و جلوگیری از عمل مستقل
	زیرساخت آب	تأمین زیرساخت زمین و منابع آبی جهت مشاغل تولیدی (کشاورزی و صنعتی)
	زیرساخت انرژی	تقویت زیرساخت‌های مورد نیاز اشتغال در انرژی، مخابرات، برق، گاز و غیره
	زیرساخت حمل‌ونقل	توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل (ریلی، هوایی زمینی)

نام حوزه	طبقه اصلی	عنوان عامل
	زیرساخت فناوری اطلاعات	توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات
	بهره‌وری در مصرف انرژی	رعایت اصل مهم بهره‌وری در استفاده از منابع زیرزمینی و انرژی در تولید
حوزه کارگزاران-کارفرمایان دولتی	هم‌افزایی و اصلاح قوانین	سه‌جانبه‌گرایی در تصمیم‌گیری‌ها و ایجاد فضای تفاهم و گفت‌وگو بین دولت، کارفرما و کارگر
	بازار کار	اصلاح قوانین به‌ویژه قانون کار و بیمه بیکاری (انعطاف‌پذیر)
		تهیه بانک اطلاعات کارفرمایان و کارجویان
		حمایت و ارزیابی مستمر پیشرفت بیکاران در یافتن شغل
	مدیریت افزایش دستمزد	مدیریت صحیح افزایش حداقل دستمزد
		ایجاد ارتباط بین دستمزدها و بهره‌وری (در جهت افزایش انگیزه نیروی کار)
	درآمد مالیاتی	افزایش مالیات متناسب با افزایش تولید و صادرات (با رعایت کاهش فشار مالیاتی بر تولید)
حوزه درآمد و بودجه	اصلاح یارانه‌ها- تعرفه‌ها	اصلاح تعرفه‌ها و یارانه‌ها (سوخت، تولید، معیشت و غیره)
	بودجه‌ریزی	افزایش بودجه عمرانی
		شفافیت و انضباط در بودجه‌ریزی
	مدیریت بهینه درآمدهای نفتی	جداسازی درآمد نفت و سایر درآمدها (ایجاد صندوق نفتی)
		تلاش در کنترل قیمت نفت (افزایش قیمت عامل افزایش بودجه، صادرات و اشتغال)
		کاهش وابستگی بودجه به درآمد نفتی و صرف درآمد نفتی در ایجاد اشتغال مولد

۵. نتیجه‌گیری

عوامل نهایی شناسایی شده مؤثر بر اشتغال در این پژوهش به ۱۳ طبقه اصلی تفکیک شدند. هر یک از این طبقات و عوامل زیرمجموعه آن از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است که در کنار هم یک نظام مرتبط به هم را تشکیل می‌دهند و سیاست‌گذاران اشتغال باید با نگاه جامع و نظامی به این عوامل توجه داشته باشند و از نگاه تک‌بعدی به مسئله اشتغال پرهیز کنند.

با مشخص شدن فهرست عوامل مؤثر بر اشتغال مزایا و نکات بسیار مهم و قابل توجهی به دست آمد. اینکه اشتغال موضوع بسیار گسترده و فرابخشی است و نمی‌توان مسئله اشتغال را به صورت یک‌بعدی در نظر گرفت بلکه ابعاد و عناصر و بخش‌های بسیاری بر ایجاد اشتغال و رفع بیکاری تأثیرگذارند و برخی عوامل شناسایی شده در عین اهمیت بالا تاکنون مورد توجه در سیاست‌گذاری اشتغال نبوده‌اند. همچنین با شناسایی و طبقه‌بندی جامع و دقیق عوامل مؤثر بر اشتغال، نهادها و دستگاه‌های مؤثر بر ایجاد اشتغال و وظایف هریک به نحو دقیق‌تری قابل تعریف و تعیین شدند.

نکته مهمی که باید در مرحله اجرای سیاست‌های اشتغال مد نظر قرار گیرد، داشتن نگاه بلندمدت و راهبردی به برخی اهداف و وظایف است. اهداف در مقطع کوتاه چندساله یک دوره دولت و مجلس محقق نمی‌شود و باید برای بلندمدت به عنوان یک سیاست کلی در برنامه‌های اجرایی قرار گیرد. برای نمونه رویکرد حمایت از تولید و دانش‌بنیان و رویکرد اقتصاد مقاومتی به عنوان یک سیاست بلندمدت و راهبردی کشور در شرایط شوک‌های اقتصادی و تحریم، اشتغال پایدارتر و مطمئن‌تری را ایجاد می‌کند.

از مهم‌ترین حوزه‌های مؤثر بر ایجاد اشتغال که در این پژوهش تبیین شد حوزه آموزش و پژوهش است. در این طبقه ۵ طبقه فرعی و ۱۱ عامل مؤثر بر اشتغال شناسایی و ارائه شده‌اند. عوامل شناسایی و ارائه شده در این طبقه، شامل کلیه عوامل مهم آموزشی و تحقیق و توسعه است که هرکدام به نحوی بستر ساز ایجاد اشتغال هستند. تمامی مراکز آموزشی و پژوهشی از مدارس گرفته تا دانشگاه‌ها، مراکز فنی و حرفه‌ای و بخش‌های مختلف دولتی و خصوصی در این حوزه نقش اساسی ایفا می‌کنند. از مهم‌ترین نکاتی که در این پژوهش به دست آمد نقش مدارس در اشتغال است که بسیار مورد توجه محققین است. پرورش دانش‌آموزان خلاق، نوآور و علاقه‌مند به کارهای تیمی از عامل‌های مؤثر بر اشتغال آینده کشور است. از دیگر نکاتی که در این زمینه مشخص شد ضرورت افزایش تحقیق و توسعه در بخش‌های مختلف تولیدی و خدماتی است که زمینه موفقیت در اقتصاد دانش‌بنیان را فراهم می‌کند. نکته مهمی که در این حوزه باید مد نظر قرار گیرد داشتن نگاه راهبردی در

سیاست‌گذاری‌های در این حوزه است. چراکه تحقق اقتصاد دانش‌بنیان نیازمند توسعه و سرمایه‌گذاری بلندمدت در مدارس دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و صنعتی است و در زمان کوتاه به نتیجه نمی‌رسد.

در طبقه عوامل اقتصادی، ۴ طبقه فرعی و ۹ علت مؤثر بر اشتغال ارائه شدند. از جمله مهم‌ترین این عوامل که از نظر تکرار عوامل در تحقیقات نیز فراوانی قابل توجهی دارند، رشد اقتصادی و ثبات و کنترل نرخ ارز و تورم است. این عوامل از مهم‌ترین عوامل توسعه اقتصادی کشورها به‌شمار می‌آیند که تحقق آن به‌طور مستقیم در اشتغال اثرگذار هستند.

طبقه تولید و خدمات به‌عنوان حلقه آخر زنجیره اشتغال شامل ۳ طبقه فرعی و ۸ علت مهم شد. از جمله عوامل مهم شناسایی شده در این طبقه، اولویت‌گذاری تولید محصولات اساسی و راهبردی، محصولات دارای اشتغال بالا، حمایت از مشاغل که با کمترین هزینه بیشترین اشتغال را در برخواهند داشت.

در طبقه‌ای که با عنوان مدیریت منابع و بهبود حکمرانی ارائه شد عوامل و مؤلفه‌هایی مرتبط با اصلاح ساختارها، صرفه‌جویی در منابع و بهره‌وری در نهادهای دولتی و حاکمیتی قرار گرفتند. در این حوزه، ۳ طبقه فرعی و ۱۴ علت مؤثر بر اشتغال شناسایی و ارائه شدند. عوامل مؤثر در حوزه بازرگانی شامل ۲ طبقه فرعی و واردات بهینه و توسعه صادرات با ۷ علت مؤثر شد واردات به‌واسطه اثرگذاری بر تولید داخل از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. سیاست‌گذاری موفق در این حوزه مستلزم توجه به عوامل شناسایی شده در این طبقه دارد. در طبقه فرعی صادرات عوامل مهمی مانند حمایت از مناطق ویژه اقتصادی، حضور در بازارهای جهانی و منطقه‌ای ارائه شدند. در واقع آنچه می‌تواند متضمن رونق تولید و ایجاد اشتغال پایدار نیازمند شود دسترسی به بازارهای هدف خارجی است که در این طبقه به‌خوبی بیان شدند.

در طبقه تأمین زیرساخت ۵ عامل شناسایی و ارائه شدند. تأمین زیرساخت اگرچه کمتر مورد توجه است؛ اما یکی از مهم‌ترین الزامات اولیه ایجاد اشتغال و تولید است و در صورتی که به‌طور دقیق مد نظر قرار نگیرد منجر به شکست پروژه‌های سرمایه‌گذاری و اشتغال می‌شود.

بنابراین توصیه می‌شود در انجام فاز مطالعات اولیه و امکان‌سنجی طرح‌های اشتغال به این عوامل مهم مورد توجه ویژه قرار گیرند.

در طبقه امنیت و سیاست داخلی و خارجی مجموعاً ۵ عامل استخراج و ارائه شده است. عامل‌های مهمی چون برقراری ثبات و آرامش در فضای سیاسی داخل کشور و تعاملات بین‌المللی با کشورهای مختلف در این طبقه قرار دارند. این عوامل بستر ساز تعاملات تجاری و اقتصادی با سایر کشورها و عامل رونق اشتغال و تولید در داخل کشور خواهند شد.

در طبقه درآمد و بودجه مجموعاً ۷ عامل مرتبط با درآمدها و بودجه دولتی و نحوه مدیریت بهینه آن معرفی شده‌اند. عوامل مهمی که در این طبقه شناسایی شدند به عدم وابستگی به درآمدهای نفتی و استفاده این درآمدها در جهت ایجاد اشتغال مولد و همچنین افزایش بودجه عمرانی دولت تأکید دارند.

در طبقه فرهنگی و اجتماعی عواملی قرار گرفتند که تأکید به فرهنگ‌سازی جهت افزایش روحیه کار و تلاش و تعاون دارند. هویت‌بخشی به همه مشاغل و همچنین فرهنگ‌سازی در مصرف کالاهای تولید داخل با هدف حمایت از اشتغال داخل از دیگر عوامل معرفی شده در این طبقه هستند. در این طبقه مجموعاً ۴ عامل مؤثر بر اشتغال معرفی شدند.

در طبقه سرمایه‌گذاری نیز ۴ عامل مؤثر شناسایی شدند. سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی که منجر به ایجاد اشتغال مولد و انتقال دانش تولید محصولات جدید شود مورد تأکید در این طبقه از عوامل است.

طبقه پیشگیری و مبارزه با قاچاق کالا و ارز یکی از حوزه‌های مؤثر بر تولید و اشتغال است که کمتر مورد توجه بوده است. در این طبقه ۴ عامل شناسایی و معرفی شدند که اصلاح زیرساخت‌های اجتماعی و اقتصادی به‌عنوان مهم‌ترین عامل در این طبقه شناخته می‌شود.

در طبقه حوزه سیاست‌گذاری اشتغال ۱۱ عامل شناسایی و معرفی شدند. در این طبقه همه عواملی که بر هماهنگی و خط‌مشی‌گذاری و اولویت‌گذاری اشتغال مؤثر هستند گنجانده شده‌اند. اولویت‌گذاری در اشتغال اقشار مهم جامعه (زنان- فارغ‌التحصیلان) و مناطق محروم

و توجه به هرم جمعیتی در سیاست‌گذاری‌ها از جمله مهم‌ترین عواملی هستند که در این طبقه تأکید شده‌اند.

همه عواملی که فی‌مابین کارگر و کارفرما و دولت وجود دارد و بر ایجاد و رونق اشتغال مؤثر شامل ۶ عامل در طبقه کارگر، کارفرما و دولت قرار گرفته‌اند. موفقیت در حوزه مستلزم در نظر گرفتن شرایط و منافع سه عضو اصلی این طبقه است. مهم‌ترین عوامل تشکیل دهنده این طبقه شامل نحوه تعیین حداقل دستمزد، اصلاح قوانین کار و بیمه و تهیه بانک‌های جامع شاغلین و جویندگان شغل است.

فهرست منابع

- ابدالی محمدی، اکبر (۱۳۹۷). نقش بازاریابی مردمی در تحقق اقتصاد مقاومتی با مطالعه موردی مشکلات واحدهای تولیدی استان قم. دو فصلنامه علمی ترویجی اقتصاد مقاومتی، ۵ (۲)، ۱۰۳-۱۲۰
- ابو نوری، اسمعیل؛ کریمی پتانلار، سعید؛ مردانی، محمدرضا (۱۳۸۹). اثر سیاست مالی بر متغیرهای کلان اقتصاد ایران، رهیافتی از روش خودرگرسیون برداری. پژوهشنامه اقتصادی، ۱۰ (۳)، ۱۱۷-۱۴۳
- احمدی، وکیل؛ یزد خواستی، بهجت (۱۳۸۵). بررسی وضعیت فعالیت و اشتغال زنان در ایران با تأکید بر سرشماری ۱۳۸۵، مجله مطالعات زنان، ۱ (۳)
- ازوجی، علاءالدین؛ عسگری، منصور (۱۳۸۴). ارزیابی عوامل مؤثر بر رشد اشتغال در اتحادیه‌های تجاری و منطقه‌ای و توصیه‌های سیاستی برای بازار کار ایران، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، ۵ (۴)، ۲۱-۵۰
- امینی میلانی، مینو؛ علیپور، محمدصادق؛ محمد زاده، علیرضا (۱۴۰۰). ارزیابی سیاست‌های اشتغال در ایران، فصلنامه علمی مطالعات و سیاست‌های اقتصادی، ۸ (۱)، ۷۹-۱۰۶
- امینی، علیرضا (۱۳۹۴). تحلیل بازار کار و سیاست‌های اشتغال‌زایی اقتصاد ایران (با تأکید بر برنامه چهارم)، مجله اقتصادی (وزارت اقتصاد و دارائی)، ۱۵ (۵ و ۶)، ۴۰-۲۳
- برقی اسکوئی، محمد مهدی (۱۳۸۷). آثار آزادسازی تجاری (با تأکید بر کاهش نرخ تعرفه‌ها) بر اشتغال و توزیع درآمد در ایران با استفاده از مدل تعادل عمومی قابل محاسبه، رساله دکترا، دانشگاه تربیت مدرس
- بسته سیاستی اشتغال پایدار (۱۳۹۳). دبیرخانه شورای عالی اشتغال، وزارت کار و رفاه اجتماعی
- بهبودی، داوود؛ امیری، بهزاد (۱۳۸۹). رابطه بلندمدت اقتصاد دانش‌بنیان و رشد اقتصادی در ایران، سیاست علم و فناوری، ۲ (۴)، ۳۲-۲۳
- بهنیا، مهران؛ علویان، آرش (۱۳۹۶). گزارش آسیب‌شناسی سیاست‌ها و مقررات بازار کار ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۵۶۰۵

- پاداش، حمید؛ خداپناه، بهمن (۱۳۹۶). *نقدی بر رویکردهای توسعه در کشور راهکارهای تقویت تولید داخلی با تمرکز بر رویکرد قابلیت‌ها در چهارچوب گفتمان اقتصاد مقاومتی*، ماهنامه علمی پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۱۷ (۹)، ۲۶-۱
- پژوهان، جمشید؛ امینی، علیرضا (۱۳۸۰). *آزمون تجربی اثر قانون حداقل دستمزد بر اشتغال گروه‌های جمعیتی جوان در اقتصاد ایران*، فصلنامه علمی پژوهش‌نامه اقتصادی، ۱ (۲)، ۷۴-۵۷
- پیروز، الهام؛ عسگری، منصور (۱۳۹۹). *بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای اشتغال در بخش صنعت ایران*، دوماهنامه علمی بررسی‌های بازرگانی، ۱۸ (۱۰۴)، ۴۳-۳۱
- تقوی، مهدی؛ رضایی، ابراهیم (۱۳۸۳). *بررسی اثر سیاست‌های مالی بر مصرف و اشتغال بر اقتصاد ایران*، فصلنامه علمی پژوهش‌نامه اقتصادی، ۴ (۴)، ۱۳۲-۱۰۹
- توسلی، محمود؛ دهمرده، نظر (۱۳۸۵). *کارکرد اقتصاد بازار در حل بیکاری ایران*، فصلنامه تحقیقات اقتصادی، ۴۱ (۲)، ۱۳۲-۱۰۷
- جعفری، رامین؛ ابراهیمی سالار، تقی؛ بهنام، مهدی؛ صالح نیا، نرگس (۱۳۹۵). *تعیین عوامل مؤثر بر اشتغال در ایران با تأکید بر زیرساخت‌ها (۱۳۵۸-۱۳۹۳)*، سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و اقتصاد با محوریت اقتصاد مقاومتی
- حقیقت، جعفر؛ محرم جودی، نازیلا (۱۳۹۵). *تأثیر شوک مخارج دولتی بر رشد تولید ناخالص داخلی در ایران*، فصلنامه علمی مدل‌سازی اقتصادی، ۱۰ (۳۶)، ۱۶۶-۱۴۱
- حیدری، حسن؛ عزتی، مرتضی؛ مریدی، پروین (۱۴۰۰). *برآورد تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر اشتغال بخش‌های صنعت، کشاورزی و خدمات*، دو فصلنامه علمی سیاست‌گذاری اقتصادی، ۱۳ (۲۵)، ۱۰۷-۶۵
- خداوردی زاد، صابر؛ ایمان زاد، مهسا؛ خداوردی زاده، محمد (۱۳۹۶). *بررسی نقش و جایگاه اقتصاد دانش‌بنیان در تحقق شعار اقتصاد مقاومتی، تولید ملی و اشتغال ملی از دیدگاه مقام معظم رهبری*، فصلنامه علمی اقتصاد دفاع، ۲ (۴)، ۸۹-۷۱
- دهقان، فتح‌الله (۱۳۸۰). *نقش اشتغال در کاهش مهاجرت‌های روستایی (مطالعه موردی دهستان مشایخ شهرستان ممسنی)*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس

- دهقانی زاده، مجید؛ بختیاری، صادق؛ دائی کریم زاده، سعید (۱۳۹۹). نقش محدودیت منابع آب بر اهداف تولید و اشتغال در بخش‌های اقتصادی (مورد مطالعه استان یزد)، فصلنامه علمی منابع آب ایران، ۱۶ (۱)، ۴۲۷-۴۲۰
- رجب‌نژاد، مریم؛ شیروانی، آروین؛ خزانه‌داری، شهاب (۱۳۸۵). مرور نظام‌مند شواهد، انتشارات مرکز تعالی دانشگاه، چاپ اول، دفتر تعالی خدمات بالینی دانشگاه شهید بهشتی
- رستمی، محمد زمان؛ مؤمنی، الهام (۱۳۹۸). علل و آثار قاچاق کالا و راهکارهای مبارزه با آن در جهت تحقق اقتصاد مقاومتی، فصلنامه علمی اقتصاد پنهان (ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز)، ۴ (۱۲ و ۱۳)، ۷۵-۱۰۶
- رضا قلی زاده، مهدیه (۱۳۹۳). ارزیابی سیاست‌های مالی دولت از مسیر تغییر در درآمدهای مالیاتی بر اشتغال، پژوهش‌نامه اقتصاد کسب‌وکار، دوره ۵، شماره ۹، ص ۲۹-۵۰
- رضا قلی زاده، مهدیه؛ حیدرزاده، سحر (۱۳۹۹). قاچاق کالا و اشتغال در ایران، فصلنامه علمی پژوهش‌های اقتصادی، ۲۰ (۲)، ۱۷۶-۱۴۵
- رضویان، محمد تقی (۱۳۸۳). عملکرد بخش‌های مختلف اقتصاد ایران در تولید اشتغال، فصلنامه علمی پژوهش‌نامه اقتصادی، ۴ (۱)، ۳۶-۱۳
- زیبایی، منصور؛ مظاهری، زهرا (۱۳۸۸). اندازه دولت و رشد اقتصادی در ایران با تأکید بر رشد بخش کشاورزی: رهیافت رگرسیون آستانه‌ای، فصلنامه علمی اقتصاد و توسعه کشاورزی، ۲۳ (۱)، ۲۳-۱۱
- سالنامه آماری نفوس و مسکن سال (۱۳۹۵). مرکز آمار ایران
- سالنامه آماری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (۱۳۹۹)
- سعدی، محمدرضا؛ موسوی، میرحسین (۱۳۹۲). بررسی عوامل و سیاست‌های مؤثر بر اشتغال نیروی کار، فصلنامه علمی پژوهش‌نامه اقتصادی، ۱۳ (۴۹)، ۱۹۸-۱۷۷
- سهیلی، کیومرث؛ فتاحی، شهرام؛ محمدی، سعیده (۱۳۹۶). بررسی نقش و اثرات سرمایه‌گذار خصوصی و عمومی بر اشتغال در استان‌های ایران: با رویکرد گشتاور تعمیم یافته، فصلنامه علمی پژوهش‌نامه اقتصاد کلان، ۱۲ (۲۴) ف ۱۴۸-۱۲۱
- احمدیان، محمد علی؛ جعفری، حمید؛ علی زاده، کتایون (۱۳۹۶). نقش گردشگری در اشتغال‌زایی مناطق روستایی، فصلنامه علمی جغرافیا، ۱۵ (۵۵)، ۱۳۰-۱۱۹

- شاه‌آبادی، ابوالفضل (۱۳۸۶). *بررسی اثر فعالیت‌ها و سیاست‌های اقتصادی دولت بر رشد تولید ناخالص داخلی غیرنفتی (مطالعه موردی اقتصاد ایران)*، فصلنامه علمی پژوهش‌نامه اقتصادی، ۷ (۳)، ۲۱۱-۱۸۱
- شاه‌آبادی، ابوالفضل؛ امیری، بهزاد؛ گنجی، مهسا (۱۳۹۵). *تأثیر نهادها بر نرخ بیکاری*، فصلنامه علمی پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۲۴ (۷۹)، ۱۸۸-۱۶۵
- شرفی، مرضیه؛ ضیاء، بابک؛ سمیعی، روح‌الله؛ مستقیمی، محمود رضا (۱۳۹۸). *شناسایی عوامل مؤثر در اشتغال با رویکرد کارآفرینی پایدار مبتنی بر سیاست‌های کلی اشتغال*، ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری، فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت نوآوری در سازمان‌های دفاعی، ۲ (۳)، ۶۰-۳۷
- شفیعا، محمد علی؛ موسوی لقمان، سیده اشرف (۱۳۹۴). *طراحی مدل مفهومی تعامل دولت و تولیدکنندگان داخلی برای تقویت تولید ملی با بهره‌گیری از تحلیل محتوای کیفی*، فصلنامه علمی مدیریت فردا، ۱۳ (۴۴)، ۷۶-۵۱
- شیرین بخش، شمس‌الله (۱۳۸۴). *اثرات سیاست پولی بر سرمایه‌گذاری و اشتغال*، فصلنامه علمی پژوهش‌نامه اقتصادی، ۵ (۴)، ۲۷۳-۲۶۳
- صادقی، کمال؛ متفکر آزاد، محمد علی؛ پورعباد الهان، محسن (۱۳۹۲). *اثر بی‌ثباتی قیمت نفت بر رشد تولید ناخالص داخلی در ایران*، تجزیه و تحلیل مدل چرخشی مارکوف، فصلنامه علمی مطالعات اقتصاد کاربردی در ایران، ۵ (۲)، ۵۶-۳۱
- صیاد زاده، علی؛ جعفری صمیمی، احمد؛ کریمی پتانلار، سعید (۱۳۸۶). *بررسی رابطه بین اندازه دولت و رشد اقتصادی در ایران*، برآورد منحنی آرمی، پیک نور، ۵ (۴)، ۱۱۲-۹۵
- صیدایی، سید اسکندر؛ بهاری، عیسی؛ زارعی، امیر (۱۳۹۰). *بررسی وضعیت اشتغال و بیکاری در ایران طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۳۵*، فصلنامه علمی راهبرد، ۲۵، ۲۴۷-۲۱۶
- ضیائی بیگدلی، محمد تقی (۱۳۸۲). *موانع اشتغال پایدار و راهکارها*، فصلنامه علمی پژوهش‌نامه اقتصادی، ۳ (۲)، ۱۲۹-۱۱۳
- طغریایی، محمد تقی؛ میرواحدی، سید سعید؛ هاشمی، سمیه (۱۳۹۸). *طراحی الگوی آموزش کارآفرینانه در مدارس*، فصلنامه علمی نوآوری‌های آموزشی، ۱۸ (۷۱)، ۸۲-۵۹

- عاقلی، لطفعلی (۱۴۰۰). *تحلیلی بر روند اشتغال در مناطق روستایی در ایران*، فصلنامه علمی مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی، ۲(۱)، ۸۱-۱۰۲
- عبدالله زاده سلماسی، علی؛ انوری، مسعود؛ انوری، نادر؛ شریفی، سبحان (۱۳۹۴). *نقش مراکز آموزش عالی در اشتغال و کارآفرینی*، فصلنامه علمی تخصصی مهارت‌آموزی - سازمان فنی حرفه‌ای کشور، ۴ (۱۴)، ۷-۲۰
- عزتی، مرتضی؛ حیدری، حسن؛ مریدی، پروین (۱۳۹۹). *بررسی اثر تحریم‌های اقتصادی بر تولید و اشتغال بخش صنعت ایران*، فصلنامه علمی سیاست‌های راهبردی و کلان، ۸(۱)، ۶۵-۳۸
- علیزاده، محمد (۱۳۷۸). *بررسی و شناخت صنایع دستی (قالیبافی) در روستاها*، فصلنامه علمی پژوهش‌های جغرافیایی، ۴۱ (۱)، ۱-۱۱
- غروی نخجوانی، سید احمد (۱۳۸۱). *بحران بیکاری در ایران*، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌نامه اقتصادی، ۲ (۳)، ۱۷۱-۱۸۴
- قدیری معصوم، مجتبی؛ مهدوی حاجیلویی، مسعود؛ برقی، حمید (۱۳۸۴). *بررسی آماری روند رشد و تحولات اشتغال در نواحی روستایی استان اصفهان*، فصلنامه علمی پژوهش‌های جغرافیایی، دوره ۳۷ (۵۴)، ۱۵۳-۱۷۵
- قلی زاده، علی اکبر (۱۳۸۳). *رویکردی برای تعیین اندازه بهینه دولت*، فصلنامه علمی برنامه‌بودجه، ۹ (۲)، ۱۹-۵۷
- کریم، محمد حسین؛ امیری، حسین (۱۳۹۶). *راهبردها و چالش‌های اقتصاد مقاومتی و ریاضتی*، فصلنامه علمی سیاست‌های راهبردی و کلان، ۵ (ویژه‌نامه اقتصاد مقاومتی)، ۸۵-۱۰۶
- کشاورز حداد، غلامرضا؛ چراغی، داود (۱۳۸۶). *رتبه‌بندی پتانسیل‌های تولیدی و اشتغال‌زایی بخش‌های اقتصاد ایران با استفاده از جدول داده- ستانده ۱۳۷۵*، فصلنامه علمی پژوهش‌نامه اقتصادی، ۷ (۱)، ۴۷-۷۶
- متوسلی، محمود؛ فولادی، معصومه (۱۳۸۵). *بررسی آثار افزایش قیمت جهانی نفت بر تولید ناخالص داخلی و اشتغال در ایران با استفاده از یک مدل تعادل عمومی محاسبه‌ای*، فصلنامه علمی تحقیقات اقتصادی، ۵ (۳)، ۵۱-۷۶

- محمد زاده، رؤیا؛ بخشوده، محمد (۱۳۸۶). *بررسی اندازه بهینه دولت در کشورهای منتخب با تأکید بر بخش کشاورزی*، فصلنامه علمی اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۱۵ (۴)، ۱۲۴-۱۰۳
- محمدی، حامد (۱۳۹۶). *نقش قوای سه‌گانه در پیاده‌سازی سیاست اقتصاد مقاومتی با رویکرد مدیریت دولتی نوین*، فصلنامه علمی سیاست‌های راهبردی و کلان، ۱۹ (ویژه‌نامه)، ۱۵۱-۱۳۴
- محمودی، مجید؛ محمودی، الهه (۱۳۹۰). *تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات روی اشتغال بخش خدمات در ایران*، فصلنامه علمی پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۱۹ (۵۸)، ۷۸-۵۱
- مشیری، سعید؛ جهان‌شود، اسفندیار (۱۳۸۳). *فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) و رشد اقتصادی ایران*، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، ۶ (۱۹)، ۷۸-۵۵
- مقدم تبریزی، ناهید (۱۳۸۴). *بررسی وضعیت بازار کار طی سال‌های اخیر*، مجله روند پژوهش‌های اقتصادی (فصلنامه علمی تخصصی بانک مرکزی)، ۱۵ (۴)، ۱۲۸-۱۰۱
- مهدوی، ابوالقاسم؛ عزیز محمدلو، حمید (۱۳۸۳). *سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و اشتغال در کشورهای در حال توسعه*، فصلنامه علمی دانش و توسعه، شماره ۱۵، ۸۴-۶۹
- مهدوی، مسعود (۱۳۸۰). *اشتغال، بازار کار و تأمین اجتماعی*، فصلنامه علمی تأمین اجتماعی، ۱۱ (۲)، ۹۷-۱۱۷
- نصایبان، شهریار (۱۳۸۵). *نقش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر اشتغال ایران*، فصلنامه علمی پژوهش‌نامه اقتصادی، ۶ (۳)، ۱۲۲-۹۷
- نودری، حمید (۱۳۹۷). *مسئله حمایت از تولید چالش‌ها و راهبردها*، فصلنامه علمی مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره ۷ شماره ۲
- نوری، جعفر؛ اخوان طباطبایی، سیده نازنین (۱۳۹۷). *نقد موانع بین‌المللی و ملی حمایت از تولید داخلی و راهکارهای حقوقی آن*، ماهنامه علمی پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۱۸ (۵)، ۳۹۳-۳۷۵
- وثوقی، عقیقه (۱۳۹۶). *تأثیر آسیب‌پذیری و تاب‌آوری اقتصادی بر نوسانات تولید ناخالص داخلی سرانه*، مطالعه بین‌کشوری، فصلنامه علمی پژوهش‌نامه اقتصادی، ۱۸ (۳)، ۲۹۱-۲۶۵
- هادی زنوز، بهروز؛ برمکی، افشین (۱۳۹۷). *اشتغال و بیکاری در ایران، سیاست‌ها و روندها*، انتشارات موسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی، چاپ اول، تهران

References

- Adam, A. and T. Moutos (2014). Industry Level Labour Demand Elasticities Across the Eurozone: will there be any Gain after the Pain of Internal Sevaluation?, Working Paper, Bank of Greece, Economic Analysis and Research Department.
- Al-sadig, A.J. (2010). Corruption and private domestic investment: evidence from developing countries. *Journal of Economic Policy in Emerging Economies*. 3(2). Pp.47-60.
- Amarandei, C.M. (2013). Corruption and foreign direct investment: evidence from central and eastern European states. *Journal of CES working Paper*. 5(3). Pp. 311-322.
- Boland, A., Cherry, M., Dickson, R. (2014). *Doing a systematic review: a student's guide*. London: Sage.
- Burke, A. & Fraser, S. (2012). Self-employment: the role of intellectual property right laws. *Journal of Small Business Economics*. 39(4). Pp. 819-833.
- Chung, S. (2010). Innovation, Competitiveness and Growth: Korean Experiences. *Annual World Bank Conference on Development Economics 2010, Global*,. 1-25.
- Davis, A. (2009). Human Development and the Optimal Size of Government. *The Journal of Socio-Economic*.38.
- De la Porte, C. (2007). Good Governance via the OMC? The Cases of Employment and Social Inclusion. *European Journal of Legal Studies*. 1(1). Available At: <http://www.ejls.eu/>
- Devarajan, S., & Swaroop, V., & Zou, H. (1996). The Composition of Public Expenditure and Economic Growth. *Journal of Monetary Economics*, 37: 313-44.
- Doucouliagos, C. & Ulubasoglu, M. (2004). Institutions and economic growth: a systems approach. *The Meeting of Australasian Econometrics Society*. No. 63.
- Dutta, N. & Kar, S. & Roy, S. (2013). Corruption and persistent informality: an empirical investigation for India. *Journal of International review of Economica & Finance*. 27(c). pp. 357-373.
- Egbetunde, T., & Fasanya, I.O. (2013). Public Expenditure and Economic Growth in Nigeria: Evidence From Auto-Regressive Distributed Lag Specification. *Zagreb International Review of economics & Business*, 16(1):79-92.
- Emeh, I. E-J., Nwanguma, E. O. & Abaroh, J. J. (2012). Engaging Youth Unemployment in Nigeria with Youth Development and Empowerment Programmes, the Lagos State in Focus. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*. 4(5). Pp.1125-141.
- Emeh, I. E-J., Nwanguma, E. O. & Abaroh, J. J. (2012). Engaging Youth Unemployment in Nigeria with Youth Development and Empowerment Programmes, the Lagos State in Focus. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*. 4(5). Pp.1125-141.
- Eshaghi, S. H. (2012). *Mechanism of national production*, Hajar Publication, Tehran. (in persian) Evenson, R, & Huffman, W. (1991). *Science for Agriculture*: Ames, IA: Iowa State University Press.
- Feng, Y., & Wang, Y. (2021). A review of the impact of FDI on skill acquisition. *Canadian social science*, 17(1), 80-86.
- Feng, Y., & Wang, Y. (2021). A review of the impact of FDI on skill acquisition. *Canadian social science*, 17(1), 80- 86.
- Folawewo, O. & O.M. Adeboje. (2017). Macroeconomic Determinants of Unemployment: Empirical Evidence from Economic Community of West African States. *African Development Review Vol. 29(2)*, pp: 197-210.

- Forstater, M. (2002). Unemployment, Center for Full Employment and Price Stability. University of Missouri-Kansas City. Working paper, No. 20. Available At: www.cfeps.org/pubs/wp-pdf/WP20-Forstater.pdf
- Francesco, F and Cosimo, M. (2010). Optimal Size of Government and Economic Growth in Eu-27. Working Papers.
- Gallegati, Marco; Gallegati, Mauro; Ramsey, James B. & Willi Semmler (2015). Productivity and Unemployment: A Scale-By-Scale Panel Data Analysis for the G7 Countries, Journal studies in Nonlinear Dynamics & Econometrics, Vol. 20, No. 4, PP. 477-493.
- Ghosh, S., & Gregoriou, A. (2008). The Composition of Government Spending and Growth: is Current or Capital Spending Better? Oxford Economic Papers, 60:484-516.
- Gupta, S., Clements, B., Baldacci, E., & Mulas-Granados, C. (2005). Fiscal Policy. Expenditure Composition, and Growth in Low-Income Countries. Journal of International Money and Finance, 24: 441-63.
- Hale, G., & Xu, M. (2016). FDI effects on the labor market of host countries. Working Paper No. 2016-25, University of California.
- Jahoda, M. (1982). "mployment and Unemployment: A Social-Psychological Analysis, Journal of economic psychology. 4(3). Pp. 291-293.
- John Freebairn et al (2003). Unemployment Policy: Lessons from Economic Analysis, Department of Economics, the University of Melbourne and Peter Dawkins Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research the University of Melbourne, Melbourne Institute Working Paper No. 22/03
- Jorge Dopke (2001). The Employment Intensity of Growth in Europe, Kiel Institute of World Economics, No. 1021.
- Lackéus, M. (2013). Developing Entrepreneurial Competencies -an Action-Based Approach and Classification in Education. Licentiate Thesis, Chalmers University of Technology.
- Lei Lei Song et al (2001). Policy Options to Reduce Unemployment: TRYM Simulations, Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research, the University of Melbourne, Department of Economics, the University of Melbourne.
- Lemola, T. (2003). Transformation of Finnish Science and Technology Policy. Science Studies, 52-67.
- Lin, M-J. (2008). Does Unemployment Increase Crime? Evidence from U.S. Data 1974-2000". Journal of Human Resources. 43(2). Pp. 413-36.
- Lucifora, C. & Moriconi, S. (2008). Political Instability, Labour Market Regulation and Unemployment. Available At: www.eale.nl/Conference2009/.../add102588_26Pw14kWvW.pdf
- Lynch, F., Lynch, G. & Maguire, Ch. (2012). An Examination of the Relationship between Good Governance and Sustainable Development. Government and Politics Review. Available At: www.ucc.ie/.../Anexaminationoftherelationshipbetweengoodgovernancea...
- Mehanna, R.A. (2003). Risk and stability: a contribution to growth empirics. Journal of Global Business and Economics Review. 5(2). Pp. 391-410.
- Noori, F., Delangizan, S., & Rezaee, B. (2021). The Employment Effect of Technology Transfer Methods: A Systematic Review. Journal of entrepreneurship development, 14(2), 341-360. (In Persian).
- Ntouko, C.N. (2013). Regulatory framework and private investment: empirical evidence for developing countris. Journal of Economics Bulletin. 33(1). Pp. 494-510.

- O' Nwachukwu C. I., Determinants of the Rate of Unemployment in Nigeri. Information Journal of Information Research and Review, Vol. 4 (1), pp: 3593-3595.
- Okoli, C., & Schabram, K. (2010). A guide to conducting a systematic literature review of information systems research [Article]. Retrieved October 2, 2014, from <http://sprouts.aisnet.org/10-26>.
- Ozer, M. & A. E. Yeldan. (2016). The Relationship between Current Account Deficits and Unemployment in Turkey. In Handbook of Research on Comparative Economic Development Perspectives on Europe and the MENA Region, IGI Global, pp: 492-510.
- Piachaud, D. (1997). A Price Worth Paying? The Costs of Unemployment. In J. philpott (ed.): working for Full Employment, London: Routledge.
- Pourmand Bakhshayesh, T., Sadeghi Shahdani, M., & Vejdani, M. (2020). Spatial survey on the impact of export and foreign direct investment on employment (Selected MENA countries). New economy and trade, 15(2), 1-27. (In Persian).
- Raifu, I.A. (2017). On the Determinants of Unemployment in Nigeria: what are the Roles of Trade Openness and Current Account Balance? Review of Innovation and Competitiveness, Vol. 3(4), pp: 5-30.
- Raphael, S. & Winter-Ebmer, R. (2001). Identifying the Effect of Unemployment on Crime. Journal of Law and Economics. 44(1). Pp. 259-83.
- Sebudubudu, D. (2010). The Impact of Good Governance on Development and Poverty in Africa: Botswana, A Rrelatively Successful African Initiative. African Journal of Political Science and International Relations. 4(7). Pp. 249-262.
- Seyednourani, S. M., & Mohammad pour, H. (2018). The impact of foreign direct investment on employment in OECD and developing countries. New economy and commerce, 13(2), 53-79. (In Persian).
- Shen, J.G. (2003). Dmocracy and growth: an alternative empirical approach. BOFIT. Discussion Papers No.13.
- Taylor Karl and Nigel Driffield (2002). Spillovers From FDI and Skill Structures of Host-Country Firms. Birmingham Business School, University of Birmingham.
- Trentini, C. & Koparanova, M. (2013). Corruption and entrepreneurship: does gender matter?. ECE. Discussion Paper No. 2013-1. World Bank (2014), <http://data.worldbank.org>.
- Vallejo, B., & Mekonnen, T. G. (2021). Foreign direct investment (FDI) and learning in Ethiopia`s textile and garment sector. Working Paper No. 25, African Innovation Research.
- Wang, C.K. and Wong, P.K. (2004). Entrepreneurial interest of university students in Singapore, Technovation, 24(2), 163-72.